

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Розглянуті результати сучасної системи рейтингового оцінювання страхового підприємництва регіонів України. Визначені відсталі та розвинуті регіони України з точки зору розвитку страхового підприємництва

Постановка проблеми. В сучасних реаліях України постає необхідність більш глибокої оцінки процесів, що відбуваються на страховому ринку держави. Оцінка страхового підприємства регіонів України обумовлена новими викликами сьогодення, що пов'язане з постійним розширенням ролі регіонів в подальшому розвитку економіки України.

В межах даної наукової роботи досліджується ефективність розвитку страхового ринку та його вплив на соціально-економічний розвиток регіону. Тому на сьогоднішній день актуальним є проведення інтегральної оцінки впливу страховиків на рівень соціально-економічного розвитку регіону. Це стосується й страхового підприємництва регіонів України.

Ще у 2006 році експерти прогнозували збільшення впливу регіонів на загальнодержавні процеси, в тому числі й на страховому ринку, що підтверджувалося активним маркетинговим "походом" страховиків у регіони. В підтвердження: якщо ще у 2006 році питома вага зібраних у регіонах премій становила 17,38 % від загальнодержавного значення, то у 2008 році цей показник становив 21,86 %. Таким чином, виникає потреба у більш поглибленій оцінці розвитку та впливу регіонів на стан страхового підприємництва України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Огляд літературних джерел з даного напрямку дослідження показав значну недослідженість даної проблематики як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Такі українські дослідники як В. Семиноженко, Б. Данилишин більше акцентують увагу на економічно-інноваційному потенціалі регіонів. Причому в Україні здійснюється рейтингова оцінка лише економічного розвитку регіонів. Слід відмітити особливий внесок в розвиток даного напрямку таких вчених як Т. Федорову, Я. Тепеліна, Д. Уарда, Є. Решетина тощо. Ними було запропоновано певного роду рейтингову оцінку надійності страховиків, так само як і вітчизняними науковцями О. Залетовим, Н. Внуковою, О. Доценко у напрямі страхових підприємств України. На жаль, такого роду рейтингової оцінки розвитку страхового підприємництва регіонів України на даний момент не існує.

Метою дослідження є визначення рейтингу регіонів України з точки зору розвитку регіональних страхових ринків та оцінка перспектив розвитку відстаючих регіонів від більш розвинених.

Викладення основного матеріалу дослідження. Задля аналізу страхового підприємництва нами запропоновано створити та використати систему рейтингового оцінювання, що базується на оцінках діяльності страхових підприємств. Фактично рейтинг є індивідуальним вимірником оцінки їх поточної діяльності. Завдяки конкурентному середовищу, страховики знаходяться у «дуалістичному» становищі. Цей «дуалізм» проявляється, з однієї сторони, в зацікавленості проявити свої можливості та продемонструвати надійність для подальшого рекламування, а з іншої, – ні при яких умов не бажають отримати рейтинг нижчий своїх конкурентів. Фактично кожен з учасників страхового підприємства бажає отримати в рейтингу найкращу позицію своєї компанії задля залучення страхувальника та продажу йому певної страхової послуги. Ось чому офіційного та реального рейтингу страховиків в Україні немає, не кажучи вже

про рейтингову оцінку страхового підприємництва регіонів, а також страхових підприємств в межах певного конкретного регіону.

Рейтингова оцінка – це розподіл певних об'єктів по виділенім ознакам [4, с. 34-35]. Федорова Т.А. характеризує рейтинг як комплексну оцінку діяльності страхового підприємства, що характеризує її можливість своєчасно та в повній мірі виконувати свої зобов'язання перед клієнтами. Високий рейтинг страхового підприємства забезпечує йому певного роду конкурентні переваги на страховому ринку. З іншої сторони процедура рейтингової оцінки дозволяє своєчасно знайти ознаки можливої недосконалої страхової компанії та прийняти міри запобігання цим проявам [2].

Пропонуємо використовувати для рейтингової оцінки ступеня розвитку страхового підприємства регіонів України за період 2006-2008 рр. два, доволі різні підходи (методи).

Оцінка за першим підходом враховує юридичне заснування (юридичну адресу), тобто реєстрацію страховика в певному регіоні й, враховуючи об'єми опублікованої інформації Держфінпослуг про діяльність страхових компаній в даному аспекті, нами запропоновано визначити загальний рейтинг регіонів на основі ранжування за наступними критеріями:

- 1) кількість зареєстрованих страхових компаній в регіоні;
- 2) розмір страхових надходжень (зібраних премій);
- 3) розмір здійснених страхових виплат та страхових відшкодувань;
- 4) рівень виплат (співвідношення здійснених виплат до зібраних премій);
- 5) розмір сплаченого податку на прибуток від надзвичайних подій;
- 6) рівень перестраховування;
- 7) середній розмір зібраних премій, що припадає на одну зареєстровану в регіоні компанію;
- 8) середній розмір страхових виплат, що припадає на одну зареєстровану в регіоні компанію;
- 9) середній розмір зібраних премій, що припадає на одного жителя регіону;
- 10) середній розмір страхових виплат, що припадає на одного жителя регіону;
- 11) частка зібраних страхових премій у Валовому Регіональному Продукті (ВРП) регіону;
- 12) частка здійснених страхових виплат у Валовому Регіональному Продукті (ВРП) регіону.

На основі цих дванадцяти критеріїв виводиться середнє значення рангів, на основі чого регіони сортуються по зростанню середнього рангу 12-ти рангів, й отримується загальний рейтинг регіонів, в яких зареєстровані страхові компанії України.

Другий метод враховує фактор фактичної присутності суб'єкта страхового підприємства в регіоні через структурний підрозділ. Пропонуємо використовувати для рейтингової оцінки наступні показники:

- 1) кількість структурних підрозділів по регіонам;
- 2) кількість представлених в регіоні страхових компаній;
- 3) розмір страхових надходжень (премій);
- 4) розмір страхових виплат та страхових відшкодувань, здійснених в регіоні;
- 5) рівень виплат (співвідношення здійснених виплат до зібраних премій в регіоні);

6) рівень конкуренції страхових компаній в певному регіоні на базі розрахованого індексу Герфіндала (Індекс герфіндала визначається як сума квадратів ринкових часток підприємств на певному сегменті ринку);

7) питома вага зібраних страхових премій у Валовому Регіональному Продукті (ВРП);

8) питома вага здійснених страхових виплат у ВРП;

9) розмір страхових надходження (страхових премій) на душу населення;

10) розмір страхових виплат на душу населення;

11) кількість структурних підрозділів в регіоні, що припадають на 100 тис. жителів;

12) розмір страхових премій, що припадають на діючий в регіоні структурний підрозділ страхових компаній.

Застосування декількох методів рейтингової оцінки дозволяє більш точно оцінити й встановити ранг регіону згідно рівня розвитку страхового ринку.

Згідно першого запропонованого нами методу, регіони ранжуються по кожному з дванадцяти вищевведених показників (окремо по кожному з методів) й отримують середнє значення з дванадцяти отриманих регіоном рангів. В остаточному результаті регіону присвоюється підсумковий ранг в рейтингу згідно формули:

$$R'_j = \frac{\sum_{i=1}^n R'_{ij}}{n} \quad (1)$$

де:

R'_j – сукупний ранг j-го регіону згідно першого методу;

R'_{ij} – ранг по i-вому показнику j-вого регіону згідно

першого методу;

n – кількість показників;

i – номер показника;

j – порядковий номер регіону

$1 \leq i \leq 12, 1 \leq j \leq 20$

Аналогічно визначається рейтинг згідно другого методу:

$$R''_j = \frac{\sum_{i=1}^n R''_{ij}}{n} \quad (2)$$

де:

R''_j – сукупний ранг j-го регіону згідно другого методу;

R''_{ij} – ранг по i-вому показнику j-вого регіону згідно

другого методу;

n – кількість показників;

i – номер показника;

j – порядковий номер регіону

$1 \leq i \leq 12, 1 \leq j \leq 26$ [1, с. 81].

Всі отримані сукупні ранги як у першому, так і у другому методах, сортується по зростанню. Таким чином рейтинг регіонів встановлюється в залежності від місця певного регіону у переліку. Тобто, чим нижчим є значення сукупного рангу, тим вищим є регіон у рейтингу й навпаки.

Слід зазначити, що при визначенні рейтингів першим методом, необхідно врахувати, що за аналізований період, страхові компанії в інформаційних базах Держфінпослуг зареєстровані тільки у 20 регіонах України, причому м. Київ та Київська області вважаються одним регіоном, а також не виділяється м. Севастополь у АР Крим.

У другому ж методі підрозділи страховиків знаходяться в усіх регіонах України, причому м. Київ й Київська область, АР Крим та м. Севастополь розглядаються окремими регіонами. У зв'язку з цим при визначенні загального рейтингу при першому методу змінна "j" знаходиться на проміжку [1; 20], то при другому вже на проміжку [1; 26].

Два доволі відмінні рейтинги дозволяють оцінити окремо розвиток страхового підприємництва регіонів як з точки зору місцезнаходження страховиків, так і з точки зору фактичного місцепроведення діяльності страховиками.

В подальшому аналізі на основі даних за 2006-2008 роки, нами здійснено ранкінг (ранжування) регіонів України за різноманітними критеріями оцінювання.

З метою аналізу розвитку страхового підприємництва в регіонах України, у статті автора "Сучасна методика оцінки ефективності діяльності страхового підприємництва регіону" [1] запропоновано використати систему рейтингової оцінювання, що базується на оцінках діяльності страхових підприємств. Фактично, рейтинг являється індивідуальним вимірником оцінки їх поточної діяльності. Завдяки конкурентному середовищу, страховики знаходяться, як уже зазначалося, у "дуалістичному" стані.

Перед тим, як розглянути результати рейтингової оцінки страхового підприємництва регіонів України, необхідно зазначити наступне. Підхід до визначення страхового підприємництва регіону є неоднозначним. Тому, для більш повного врахування різноманітних підходів, ми дійшли висновку, що необхідним було б провести рейтингову оцінку страхового підприємництва регіонів України за двома різноманітними підходами. Як зазначено вище, оцінка за першим підходом враховує юридичне заснування (юридичну адресу), тобто реєстрацію страховика в певному регіоні. При такому підході сума зібраних страховиками премій (здійснених виплат) в регіональному розрізі дає нам в сумі загальний розмір страхового ринку України. Другий підхід ж базується на тому, що страхові компанії присутні в кожному, без винятку, регіоні України через наявність в останніх своїх структурних підрозділів. Тому, звичайно, загальна сума зібраних премій (здійснених виплат) структурними підрозділами всіх регіонів України не збігатиметься зі загальним показником страхового ринку України. І це не дивно, адже в останньому відображаються лише фактична діяльність структурних підрозділів (філій) страховиків.

Ми повинні підкреслити, що юридичне заснування страховика у регіоні ще не може говорити нам про проведення такого роду діяльності у відповідному регіоні. Адже зареєстрований у відповідному регіоні страховик отримує премії зі всієї території країни (де він має свої структурні підрозділи), при чому найменша їх частина може надходити саме з того регіону, в якому він є зареєстрованим. Іншим цікавим моментом, який слід відмітити, є той, що у 2008 році при зборі більше ніж 22 млрд. грн. страхових премій в Україні, лише 5 млрд. грн. премій надійшли від балансових структурних підрозділів страховиків. Це в свою чергу не означає, що 17 млрд. грн. премій зібрано центральними офісами страховика у регіоні юридичного місцезнаходження. Навпаки, найбільш ймовірно, що великий відсоток цих 17 млрд. грн. премій зібрано безбалансовими структурними підрозділами страховиків з різноманітних регіонів України. Якби Держфінпослуг наполягав би на фактичному розмежуванні зібраних премій (здійснених виплат) відповідно до регіону походження (спрямування), то реальна картина регіонального зрізу страхового ринку України виглядала б зовсім інакше. Й малоймовірно, що лідером даного, більш об'єктивного оцінювання, залишилися б м. Київ та Київська область.

Таким чином на основі дванадцяти критеріїв, описаних вище, нами було здійснено оцінку розвитку регіонів України, акцентуючи увагу саме на юридичному місцезнаходженні страховиків. На основі усієї сукупності розрахованих нами рангів, отримано матрицю результатів рейтингової оцінки регіонів України, яка виглядає наступним чином (табл. 1).

Таблиця 1. Рейтинг регіонів за ознакою юридичного місцезнаходження страхових компаній України за 2006-2008 роки*

№	Регіон	Кількість компаній	Премії	Виплати	Рівень виплат	Рівень перестраховування	Податок від надзвичайних подій	Премії/компанію	Виплати/компанію	Премія на 1 жителя	Виплати на 1 жителя	Премії/ВРП	Виплати/ВРП	Середній ранг	Рейтинг
1	м. Київ та Київська обл.	1	1	1	5	12	1	6	4	1	1	1	2	3,00	1
2	Рівненська обл.	9	6	2	2	1	8	2	1	5	2	3	1	3,50	2
3	Харківська обл.	3	3	3	6	17	2	4	3	2	3	2	3	4,25	3
4	Донецька обл.	2	2	3	11	13	2	3	4	4	5	5	5	4,92	4
5	Дніпропетровська обл.	2	3	4	12	15	7	5	6	3	4	4	5	5,83	5
6	Вінницька обл.	11	12	10	3	9	10	1	2	7	4	7	4	6,67	6
7	Запорізька обл.	5	5	5	9	16	3	8	9	5	6	6	6	6,92	7
8	Луганська обл.	9	8	7	8	11	4	8	5	10	8	10	8	8,00	8
9	Одеська обл.	4	4	6	17	19	6	10	11	6	7	8	7	8,75	9
10	Полтавська обл.	7	7	8	13	10	9	7	9	8	9	9	10	8,83	10
11	Львівська обл.	8	9	9	4	7	13	11	7	13	10	11	8	9,17	11
12	Миколаївська обл.	10	13	11	7	8	15	13	10	11	11	11	9	10,75	12
13	Івано-Франківська обл.	9	10	13	20	3	5	12	14	9	14	10	13	11,00	13
14	АР Крим	6	11	12	14	14	12	14	12	12	12	11	11	11,75	14
15	Закарпатська обл.	14	15	14	10	5	17	9	8	14	13	12	11	11,83	15
16	Чернігівська обл.	12	15	15	15	6	11	16	15	16	15	13	14	13,58	16
17	Сумська обл.	15	14	16	18	4	14	15	12	15	16	14	12	13,75	17
18	Черкаська обл.	13	16	18	16	2	15	18	16	17	18	16	16	15,08	18
19	Тернопільська обл.	15	18	17	1	20	14	19	13	19	17	17	15	15,42	19
20	Житомирська обл.	15	17	19	19	18	16	17	17	18	19	15	17	17,25	20

* Розрахунки автора на основі даних Держфінпослуг [3]

Лідером даного рейтингу є м. Київ та Київська область, середній ранг якого, враховуючи 12 критеріїв, становить 3,00, другим являється Рівненська область, третім – Харківська область. Незважаючи на те, що у Закарпатській області з 2008 року не присутня жодна страхова компанія, Закарпаття у даному рейтингу знаходиться на 15 позиції. Навіть доволі розвинута з фінансової точки зору, Львівська область, знаходиться лише на 11 позиції. Для прикладу, її випереджає відносно

слаборозвинута Рівненська, ба навіть Полтавська області. Замикає рейтинг Житомирська область, що є двадцятою.

Окрім даного підходу, вважаємо за доречне проаналізувати регіональну структуру страхового підприємництва, акцентуючи увагу на фактичній присутності страховиків у певному регіоні, шляхом здійснення діяльності через свої балансові структурні підрозділи.

На основі всієї сукупності різноманітних рангів, за описаними вище критеріями, зроблено узагальнений рейтинг регіонів України згідно другого методу, який виглядає так (табл. 2):

Таблиця 2. Рейтинг регіонів згідно другого методу (який враховує присутність страхових підприємств) за 2006-2008 роки*

Рейтинг	Місцезнаходження / Ранги по певним критеріям	Кількість структурних підрозділів	Кількість страхових компаній в регіоні	Страхові платежі	Страхові виплати та страхові відшкодування	Рівень виплат	Індекс Герфіндала	Платежі/ВРП	Виплати/ВРП	Премії/населення	Виплати/населення	Кількість підрозділів по обл. на 100 тис. населення	Страхові премії /структурний підрозділ (тис.грн.)	Середній загальний ранг
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	м. Київ	3	2	1	1	3	12	1	1	1	1	17	3	3,8
2	Львівська обл.	4	8	5	5	4	1	7	5	8	6	19	7	6,6
3	Запорізька обл.	7	6	7	6	5	19	10	6	2	2	9	5	7
4	Дніпропетровська обл.	1	4	3	3	9	2	18	16	4	4	21	2	7,3
5	Одеська обл.	9	5	4	4	11	4	8	8	3	5	23	4	7,3
6	Автономна Респ.Крим	6	3	8	10	22	2	6	11	7	12	12	6	8,8
7	Донецька обл.	2	1	2	2	12	6	21	21	5	8	25	1	8,8
8	Закарпатська обл.	22	12	12	11	7	8	2	2	6	7	14	9	9,3
9	Миколаївська обл.	24	10	11	12	5	9	11	7	9	7	18	8	11
10	Херсонська обл.	20	12	18	13	2	15	3	3	13	9	7	17	11
11	Волинська обл.	15	12	16	19	16	10	5	10	11	14	2	15	12
12	Луганська обл.	10	9	9	8	11	3	20	20	12	13	22	11	12
13	Харківська обл.	5	7	6	7	12	5	24	23	12	15	24	13	13
14	м. Севастополь	27	19	25	24	3	14	9	4	6	3	10	10	13
15	Хмельницька обл.	14	13	17	16	9	4	14	12	17	16	8	21	13
16	Черкаська обл.	12	15	14	14	6	18	22	15	18	14	3	22	14
17	Київська обл.	16	20	10	9	1	21	25	13	15	10	20	14	15
18	Івано-Франківська обл.	17	14	15	18	10	7	17	14	19	19	11	15	15
19	Полтавська обл.	8	11	12	15	20	11	26	25	10	17	6	16	15
20	Кіровоградська обл.	26	18	19	17	8	16	13	9	14	11	16	11	15
21	Вінницька обл.	13	12	13	16	13	13	19	17	20	22	15	12	15
21	Тернопільська обл.	21	16	21	21	17	17	4	10	15	18	5	20	15
22	Рівненська обл.	18	13	20	21	19	13	13	19	16	20	4	19	16
23	Чернігівська обл.	11	15	22	22	18	20	15	22	17	21	1	24	17
24	Житомирська обл.	19	16	19	20	14	18	16	18	21	24	13	15	18
25	Чернівецька обл.	25	17	24	25	15	14	12	15	22	23	10	23	19
26	Сумська обл.	23	13	23	23	21	5	23	24	23	25	12	18	19

* Розрахунки автора на основі даних Держфінпослуг [3]

Легко помітити, що лідером даного рейтингу є м. Київ і це не дивно. Адже з 12 критеріальних показників, за якими порівнювалися регіони, м. Київ в половині з них (а це 6 показників) отримало 1 перше місце. Причому, слід відмітити, що відставання другого місця – Львівської області – є доволі великим. Адже, порівнюючи значення середнього загального рангу двох регіонів, то очевидно, що середній загальний ранг Києва випереджає аналогічний показник Львівської області майже в 2 рази (3,8 та 6,6), причому відставання Запорізької області від Львівської складає лише 0,4 (6,6 та 7 відповідно). Це в черговий раз підкреслює відставання регіонів від столиці в сфері страхових процесів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Здійснивши рейтингову оцінку за різними методами можна впевнено констатувати, що якогось єдиного, універсального, набору критеріїв для оцінки розвитку страхового підприємництва в регіонах України на сьогодні не існує. Отримані результати дали приблизну оцінку сучасному стану страхового ринку регіонів. Подальші дослідження в даному напрямку повинні привести до відбору найбільш важливих критеріїв оцінки розвитку страхового підприємництва регіонів. В свою чергу розрахунок та публікація щорічних рейтингів в даному напрямку дозволить більш точно та в повній мірі володіти ситуацією на страхових ринках регіонів України.

Список використаної літератури:

1. Бачо Р.Й. Сучасна методика оцінки ефективності діяльності страхового підприємництва регіону / Р.Й. Бачо // Вісник Ужгородського університету / Серія Економіка. – 2008. – Випуск 26. – С. 79-82. 2. Основы страховой деятельности: [Учебник / отв. ред. проф. Т.А. Федорова]. – М.: БЕК, 2002. 3.. Сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.dfr.gov.ua> 4. *Телепин Я.Е.* Рейтинговая оценка надёжности страховых компаний как фактор, предотвращающий банкротства / Я.Е. Телепин // Страховое дело. – 2003. – № 5. – С. 34-35.

БАЧО Роберт Йосипович – аспірант кафедри фінансів Ужгородського національного університету

Наукові інтереси:

- страховий ринок України та її регіонів
- розвиток і стан страхового ринку зарубіжних країн

